

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова

Олег ОМЕЛЬЧУК

«22» листопада 2024 р.

ВИСНОВОК

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова щодо
дисертаційного дослідження **Федорчука Івана Ігоровича**

на тему

«Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у
галузі знань 08 Право, затвердженої 29 серпня 2022 року (протокол № 3)
вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда
Юзькова

ВИТЯГ

з протоколу №6 засідання кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
від 22 листопада 2024 року

ПРИСУТНІ:

професор кафедри, д.ю.н., професор, Самсін І.Л., професор кафедри, д.ю.н.,
професор Суббот А.І., професор кафедри, д.ю.н., професор Бригінець О.О.,
доцент кафедри, к.ю.н., доцент Литвиненко І.Л., доцент кафедри, к.ю.н., доцент
Сторожук І.П., доцент кафедри, к.ю.н., доцент Галус О.О., доцент кафедри,
к.ю.н., доцент Солodka І.В., доцент кафедри, к.ю.н., професор кафедри Гаврік
Р.О., доцент кафедри, к.ю.н. Токар А.М., старший викладач Владовська К. П.,
доктор філософії з права.

Запрошені: аспірант кафедри конституційного, адміністративного та
фінансового права Федорчук І.І.

З присутніх – 3 доктори юридичних наук, 5 кандидатів юридичних наук та
1 доктор філософії з права – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Хмельницького
університету управління та права імені Леоніда Юзькова Федорчука Івана
Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на
житло», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені

Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

кандидата юридичних наук, професора кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, доцента Гавріка Р.О., який поінформував присутніх про те, що Федорчук Іван Ігорович народився 10 серпня 1980 року в селищі Товсте, Заліщицького району, Тернопільської області. Освіта – вища. Закінчив Хмельницький інститут регіонального управління та права у 2002 році. Галузь знань «Правознавство», спеціалізація: «Судово-прокурорська», кваліфікація спеціаліст, диплом спеціаліста: ХМ №18720407, (м. Хмельницький). У 2014 році закінчив Інститут підготовки професійних суддів Національного університету «Одеська юридична академія». Галузь знань: «Правознавство», спеціалізація: «Адміністративні суди», диплом магістра СК 47515353 (м. Одеса).

З 2022 року є аспірантом кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

З 2006 по 2012 роки працював головним спеціалістом юристом, завідувачим юридичним сектором, начальником юридичного відділу Головного управління капітального будівництва виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). З 2012 по 2020 роки – заступник начальника юридичного управління, начальник юридичного управління, виконувач обов'язків директора Департаменту будівництва та житлового забезпечення виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). З 2020 по 2022 роки працював заступником Директора Департаменту державного майна та ресурсів Міністерства внутрішніх справ України. Наразі – начальник ТСЦ 3243 (на правах відділу м. Бровари) Регіонального сервісного центру у Київській та Чернігівській областях.

Тема дисертаційного дослідження «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 29 серпня 2022 року (протокол № 3)

Науковий керівник – доцентка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, кандидатка юридичних наук, доцентка Сторожук Ірина Петрівна.

Дисертацію виконано відповідно до наукової теми кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави», що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 01178U000103).

СЛУХАЛИ:

виступ аспіранта Федорчука І.І., який доповів присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтував актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначив мету та задачі дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлив методологічну основу дисертації, охарактеризував ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклав основні результати дослідження та сформулював висновки і рекомендації, відповів на запитання науково-педагогічних працівників кафедр.

Зокрема він зазначив, що Конституція України закріпила право людини та громадянина на житло. Однак, сучасні реалії розвитку України демонструють недостатній (у порівнянні із розвинутими країнами) та неналежний (у відношенні з правовими й соціальними державами) рівень забезпечення державою та реалізації громадянами цього права. Такий стан речей обумовлюється тим, що наразі державна житлова політика не має дієвого та стратегічного механізму реалізації конституційного права на житло, а глибока економічна криза, в умовах котрої відбувається генезис нашої країни, обумовлює брак коштів для поліпшення житлових умов або придбання власного житла у 89% населення України.

Розв'язання цієї системної проблеми через побудову нових засад соціально справедливої та економічно ефективної державної житлової політики потребує докорінного перегляду норм чинного житлового законодавства. Адже той Житловий кодекс, який діє в Україні нині, був розроблений 1983 р. і набув чинності ще 1984 р. Вочевидь, він базується на принципах планової економіки та регулює надання і використання житлового фонду, який на той час перебував винятково у державній власності. За три десятиліття існування незалежної країни до кодексу внесли низку змін, які мали характер коригувань і не вплинули суттєво на засади регулювання житлових правовідносин.

Сучасна житлова політика України в умовах війни є надзвичайно важливою темою, адже через військові дії мільйони людей втратили свої домівки, що породило низку нових викликів для держави та суспільства. Основні аспекти цієї політики зосереджені на відновленні пошкодженого та зруйнованого житла, забезпеченні тимчасового та постійного житла для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а також на стимулюванні економічного відродження через житлове будівництво.

Ще до війни, станом на 2015 р., згідно з офіційною статистикою, якою керувалися державні інституції, поліпшення житлових умов потребували близько 650 тис. українських родин. З них 13% працівники бюджетної сфери, 3% - правоохоронці, 20% - військовослужбовці, 14% - молоді сім'ї.

У процесі децентралізації облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, передали до місцевих органів влади та самоврядування, але не запровадили ефективних механізмів централізованого збирання таких даних на загальнодержавному рівні. В результаті, з 2015 р. Державна служба статистики

не веде узагальнений збір даних про тих, хто потребує поліпшення житлових умов.

Із початком повномасштабного вторгнення росії на територію України в лютому 2022 р. сотні тисяч будинків і квартир зазнали пошкоджень або були повністю знищені. За різними оцінками, загальні втрати житлового фонду в Україні складають мільйони квадратних метрів житла. Ця ситуація створила безпрецедентний виклик для житлової політики, оскільки велика частина постраждалого житла зосереджена на сході та півдні країни, де бойові дії продовжуються.

Одним із головних пріоритетів житлової політики є відбудова житла на територіях, які були звільнені від окупації. Програми компенсацій за зруйноване житло, фінансування відновлювальних робіт та залучення міжнародних донорів є важливими елементами цього процесу. Однак на практиці багато людей, які втратили житло, стикаються з бюрократичними труднощами, затримками в отриманні компенсацій та браком чіткої стратегії на місцевому рівні.

Міжнародні організації та міжнародні фінансові установи активно підтримують Україну в питаннях відновлення житла. Їхня допомога включає фінансування будівництва нових житлових комплексів, відновлення інфраструктури та надання технічної підтримки у розробці ефективних механізмів для відбудови житла. Українська житлова політика має вирішувати не тільки поточні виклики війни, але й готуватися до післявоєнної відбудови. Серед довгострокових завдань — створення ефективної системи фінансування будівництва доступного житла, стимулювання приватного будівництва та створення умов для повернення переселенців до своїх домівок після завершення бойових дій.

Війна змусила українську владу переглянути чинну законодавчу базу у сфері житлової політики. Зокрема, було ухвалено низку законів, спрямованих на спрощення процедури виділення земельних ділянок для будівництва житла, а також законодавство щодо відшкодування збитків за втрачене або пошкоджене майно. Також тривають дискусії щодо запровадження нових механізмів іпотеки, оренди та співфінансування будівництва. Відбудова житлового фонду надає унікальну можливість для впровадження нових екологічних та енергоефективних стандартів у будівництві. Деякі регіони вже працюють над проектами, які передбачають використання технологій смарт-міст.

Житлова політика України в умовах війни є комплексною та багатовекторною. Вона поєднує оперативні рішення для тимчасового забезпечення житлом постраждалих громадян з довгостроковими стратегіями відновлення житлового фонду та інтеграції сучасних технологій у будівництво. Основний виклик — це відсутність достатніх фінансових ресурсів та необхідність скоординованих зусиль на всіх рівнях, від держави до міжнародних організацій і приватного сектору.

Складність проблеми законодавчого регулювання житлових правовідносин обумовлена тим, що вони охоплюють відносини в усіх сферах суспільства і регулюються нормами різних галузей права.

Проблема регулювання житлових правовідносин посідає значне місце як в конституційному праві, так і в галузевих юридичних науках, бо умови суспільного життя зазнають постійних змін та зумовлюють необхідність використання нових комплексних підходів до дослідження правовідносин в сфері здійснення права на житло.

Відповідно до поставлених у роботі завдань було зроблено такі висновки, які виносяться на захист.

Досліджено генезис права на житло та механізму його забезпечення та з'ясовано, що конституційне право на житло постало із суміжних права на власність, на недоторканність житла, та його захист.

У періодизації генезису права на житло та механізму його забезпечення запропоновано новітній (з моменту здобуття Україною незалежності й до сьогодні) історичний період розвитку правового механізму забезпечення конституційного права на житло умовно розділити на «доконституційний» (1991 – 1996 рр.) та «конституційний» (1996 р. – по теперішній час). Встановлено, що «доконституційний» період становлення правового механізму забезпечення конституційного права на житло характеризувався нормотворчим процесом, спрямованим на адаптацію до нових соціально-економічних та геополітичних умов державного розвитку. «Конституційному» періоду притаманні напрацювання значного обсягу законодавчого базису, а також масиву підзаконних нормативно-правових актів. Останні запропоновано класифікувати за критерієм їх спрямованості у чотири групи: 1) ситуаційні; 2) організаційні; 3) економічно-фінансового спрямування; 4) програмні.

Проаналізовано конституційне право на житло та механізм його забезпечення як об'єкт наукового дослідження. За результатами аналізу сучасних наукових досліджень щодо конституційного права на житло та механізму його забезпечення встановлено, що вітчизняні методологічні засади дослідження правового механізму забезпечення конституційного права на житло характеризуються:

1) виходом за межі юридичної науки та набуття рис мультидисциплінарності, оскільки проблеми реалізації, охорони та захисту конституційного права на житло знаходять своє відображення в економічних, державно-управлінських, соціологічних тощо дослідженнях;

2) узгодженим науковим підходом до трактування конституційного права на житло як природного, суб'єктивного, невідчужуваного, соціального права особи, що створює підґрунтя для розуміння у найзагальнішому вигляді механізму його забезпечення як сукупності таких елементів: реалізація, охорона й захист;

4) типовим набором варіативних складових методології дослідження конституційного права на житло та механізму його забезпечення, що охоплює причини неналежної реалізації даного права (загальні та специфічні), його суб'єктний склад (громадянин / особа / фізична особа та держава), шляхи

вирішення проблем, що існують в аналізованій сфері (удосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення, напрацювання та зміна чинних державно-управлінських механізмів, застосування інноваційних економічних і соціально-економічних інструментів тощо);

5) ймовірним потенційним переходом методології дослідження юридичних категорій «конституційне право на житло» та «механізм забезпечення конституційного права на житло» із теоретико-методологічної площини у практичну, що вбачається зі систематичного прагнення дослідників запропонувати конкретні практичні шляхи формування якісно нового рівня реалізації, охорони та захисту конституційного права на житло в Україні.

Розкрито понятійно-категоріальні основи правового механізму забезпечення конституційного права на житло. Сформовано авторське визначення поняття «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», під яким запропоновано розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, що спрямовані на створення належних і гідних умов реалізації, охорони та захисту (відновлення) природного, суб'єктивного, невідчужуваного, гарантованого на конституційному рівні державою права фізичної особи на набуття, правомірне користування та поліпшення житла на тих чи інших підставах.

Встановлено, що правовий механізм забезпечення конституційного права на житло призначений для формування належних і гідних умов забезпечення конституційного права на житло та покликаний виконувати три основні завдання: реалізувати конституційне право на житло, охороняти його та захищати.

Запропоновано класифікувати функції правового механізму забезпечення конституційного права на житло у дві групи за критерієм характеру їх спрямованості – основні й додаткові. Група основних функцій – імплементаційна, охоронна й захисна – корелюються із елементами правового механізму забезпечення конституційного права на житло й спрямовані на їх реалізацію, а додаткові – ціннісна, рефлексійна, трансформаційна, гарантійна, превентивна – мають суспільне спрямування, тобто, впливають певним чином на певні суспільно-правові та соціальні відносини.

Проаналізовано зміст та систему правового механізму забезпечення конституційного права на житло й виділено три його складові: нормативно-правові акти як основа функціонування механізму забезпечення конституційного права на житло; суб'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, чия діяльність здійснюється у сфері житлової політики та безпосередньо чи опосередковано спрямована на забезпечення конституційного права на житло); об'єкт праворегулюючої діяльності (житловий фонд).

За результатами розгляду нормативно-правових актів як основи функціонування правового механізму забезпечення конституційного права на житло встановлено, що предметом регулювання житлового законодавства є відносини між громадянами, державними та громадськими органами щодо:

виникнення, здійснення і припинення права власності на житло; обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов; реалізації прав власників житла і користувачів житлом та визначення їх обов'язків; забезпечення збереження житлового фонду; оплати житлово-комунальних послуг.

При вивченні суб'єктного складу правового механізму забезпечення конституційного права на житло проаналізовано повноваження Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, окремих міністерств, органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення конституційного права на житло, а також підприємств, організацій, установ, чия діяльність тим чи іншим чином стосується житлової сфери. Сформульовано авторське визначення суб'єктів правового механізму забезпечення конституційного права на житло як системи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою із метою перетворення норм права, закріплених у відповідних нормативно-правових актах, у практичну правомірну діяльність суб'єктів права у сфері суспільно-правових житлових відносин.

Об'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло – житловий фонд – визначено як сукупність всіх житлових приміщень незалежно від форм власності, включаючи житлові будинки, квартири, службові житлові приміщення, гуртожитки, інші житлові приміщення в будівлях, які є придатними для проживання, а також розглянуто його види: державний житловий фонд, громадський житловий фонд, житловий фонд житлово-будівельних кооперативів, приватний (що знаходиться у власності громадян) фонд.

Запропоновано авторське визначення поняття житло, під яким розуміється квартира, житловий будинок, спеціалізований будинок (гуртожиток, будинок службового житлового фонду, готель, притулок, будинок-інтернат для інвалідів, ветеранів, спеціальний будинок для одиноких людей похилого віку та ін.), кімната в гуртожитку, номер у готелі або санаторії, садовий будинок, господарська споруда, пристосована під житло, службове переобладнане приміщення, яке тимчасово використовується для житла та будь-яке інше приміщення, що відповідає встановленим санітарним, протипожежним, містобудівним та технічним вимогам, яке займає особа на підставах, в яких громадянин постійно або переважно, або тимчасово проживає як власник, або як користувач за договором найму (піднайму), договором оренди або на інших підставах, передбачених законодавством.

Визначено та охарактеризовано структуру правового механізму забезпечення конституційного права на житло. Його елементами запропоновано вважати: реалізацію права на житло, охорону права на житло, та захист права на житло. Наведено аргументи на користь доцільності позиціонування охорони та захисту права на житло як єдиного, цілісного структурного елемента правового механізму забезпечення конституційного права на житло у зв'язку із застосуванням однакових інструментів охорони та захисту при досягненні спільної цілі – забезпечення недоторканності житла та непорушності права на житло.

Виділено дві групи забезпечення реалізації конституційного права на житло: 1) способи, які є зобов'язальними за своєю природою і засновані на динаміці майнових відносин (наймання (оренда) житлового приміщення, безоплатне користування житловим приміщенням, комерційне наймання житлового приміщення, наймання спеціалізованого житлового приміщення); 2) способи, що мають речову природу, що ґрунтуються на статичності майнових відносин (придбання житла на праві власності або приватизація житла).

Виокремлено елементи реалізації права на житло – дотримання, застосування, використання та виконання норм житлового законодавства – та охарактеризовано їх зміст. На основі аналізу суспільних відносин у сфері реалізації конституційного права на житло визначено дві групи елементів правового механізму забезпечення конституційного права на житло: позитивний складник (носить характер правонаділення та проявляється у самостійному будівництві житла, одержанні кредитів для його здійснення; придбання житла у власність шляхом укладення цивільно-правових угод; приватизації здійсненні житлового іпотечного кредитування тощо) та негативний (пов'язаний з позбавленням та обмеженням можливостей здійснення права на житло, зокрема, втрати права на житлове приміщення та виселення).

За результатами детального розгляду негативного складника запропоновано інститут виселення із займаного громадянином житла без надання іншого житлового приміщення виключити із законодавства, оскільки виселення за несплату житлових та комунальних послуг є порушенням конституційного права громадян на житло та суперечить Конституції України. Запропоновано альтернативу виселенню – обов'язкові роботи у житлово-комунальному господарстві без виплати заробітної плати в рахунок погашення боргу за комунальними платежами.

З'ясовано, що механізм правового захисту становить динамічну систему правових форм, засобів і способів, дія і взаємодія яких спрямована на запобігання порушенням права на житло чи на його відновлення у випадку порушення. Запропоновано під формою захисту конституційного права на житло розуміти встановлений порядок захисту прав як визначений законом комплекс взаємоузгоджених заходів щодо захисту житлових прав. Наголошено на існуванні двох основних форм захисту права на житло – юрисдикційній (судова, адміністративна та нотаріальна) і неюрисдикційній (самостійний захист особою своїх житлових прав у межах, встановлених законом). Визначено два основних критерії розмежування юрисдикційної та неюрисдикційної форм захисту права на житло: 1) суб'єкт (в юрисдикційній формі ним виступають уповноважені органи державної влади, а в неюрисдикційній – сам суб'єкт конституційного права на житло); 2) порядок здійснення захисту (при юрисдикційній формі процедура здійснення способів захисту чітко визначена законом, а при неюрисдикційній – суб'єкт права на житло діє на власний розсуд, однак таким чином, щоб не вийти за рамки законодавчо встановлених можливостей).

Запропоновано визначити способи захисту житлових прав як юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту, що мають комплексний характер та

охоплюють механізми властиві житловому, цивільному, сімейному та адміністративному праву, що переважно регулюються диспозитивними методами, і перелік яких не є вичерпним. До способів захисту житлових прав віднесено: визнання права користування житлом, факту здійснення приватизації, права на вступ до членів житлового кооперативу, на вселення, на взяття на облік особи, що потребує поліпшенні житлових умов, на отримання службового житлового приміщення, на забезпечення житловим приміщенням рахунок коштів державного бюджету; визнання правочину щодо житла недійсним; припинення дії, яка порушує право на житло; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

Проаналізовано забезпечення конституційного права на житло в Україні та світі. Зокрема, досліджено забезпечення конституційного права на житло в Україні та світі, зокрема, у таких країнах, як Польща, Франція, Канада, Японія, Саудівська Аравія. Результати аналізу узагальнено за трьома критеріями: правовим (закріплення права на житло у конституції; цільове законодавче регулювання права на житло; програмне забезпечення права на житло), інфраструктурним (державні органи управління; органи місцевого самоврядування; неурядові інституції; контрольні-реєстраційні системи) й інструментальним (право власності; оренда; державне/соціальне житло; іпотека; податки/збори як стимулятор). Із застосуванням цих критеріїв здійснено порівняльний аналіз забезпечення конституційного права на житло у зазначених країнах і в Україні.

Встановлено, що Польща та Саудівська Аравія мають непряме закріплення права на житло або закріплення суміжних прав на житло (наприклад, право на недоторканність житла) у своїх конституціях, а Франція, Канада та Японія не позиціонують право на житло як конституційне, тоді як в Україні Конституція прямо вказує, що кожен має право на житло (ст. 47). Усі аналізовані країни мають цільове законодавче забезпечення у сфері житлової політики, а відповідне державне програмне забезпечення – Польща, Франція, Саудівська Аравія та Україна. Канада та Японія не мають державних програм у житловій сфері. До інфраструктури забезпечення права на житло у всіх досліджених країнах і Україні входять органи державної влади; органи місцевого самоврядування не є елементом інфраструктури лише у Саудівській Аравії. Неурядові інституції як елемент інфраструктури яскраво проявляють себе в Україні, Франції та Канаді. Контрольні-реєстраційні системи (державні реєстри) очевидно фігурують як елемент інфраструктури в Україні, Японії та Саудівській Аравії. Польща, Франція та Канада не послуговуються таким інфраструктурним елементом, як контрольні-реєстраційні системи. Інструменти забезпечення права на житло у всіх аналізованих країнах і Україні є практично ідентичними за своєю суттю. Відмінність між Україною та світовою практикою у застосуванні інструментарію забезпечення права на житло полягає

лише у тому, що в усіх країнах світу прагнуть зменшити ставку податків та зборів, щоб стимулювати частку осіб, здатних набути житло у власність, тоді як в Україні податкова політика щодо у житловій сфері залишається невиваженою та незбалансованою.

Сформульовано власне бачення перспектив вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні в контексті євроінтеграційних процесів та російсько-української війни. Зазначено, що в процесі здійснення євроінтеграційних процесів у контексті правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні необхідно враховувати положення Європейської соціальної хартії у частині позиціонування житла не лише як об'єкта права власності, який наділений майновою цінністю, а й як життєвої потреби людини. З огляду на це, зроблено припущення про необхідність закріплення у тексті Конституції України позитивного завдання державної влади вирішити питання безхатків, тобто, здійснення на рівні державної політики заходів із запобігання бездомності та її скорочення з метою її поступової ліквідації. Запропоновано цю норму використати як основу для формування окремої державної програми подолання проблеми бездомності.

Також у загальному вигляді запропоновано в національному законодавстві передбачити нормативне регламентування забезпечення права на житло мігрантів та членів їх сімей відповідно до майбутніх міграційних зобов'язань України, зокрема, у частині надання тимчасового житла на час розгляду справи про отримання відповідного статусу особам, щодо яких прийнято рішення про видворення, та, найголовніше, надання житла для постійного проживання сім'ям мігрантів з дітьми.

Запропоновано уніфікувати нормативно-правове регламентування виплат відшкодування, компенсацій, та інших форм забезпечення житлом резидентів України на основі єдиної нормативно-правової бази, яка охоплює весь період військового конфлікту з РФ, починаючи від 2014 року і до нашого часу.

Акцентовано увагу на необхідності створення такого важливого інфраструктурного елементу механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні, як база даних знищеного, пошкодженого, покинутого житла, інших об'єктів нерухомості та правовласників, яким воно належало до початку війни, беручи відлік цього процесу від 2014 року.

Сформульовано пропозиції до законодавства. Зокрема, запропоновано:

- доповнити положення ст. 47 Конституції України словами: «Держава створює умови для відновлення зруйнованого та пошкодженого житла в результаті бойових дій під час російсько-української війни, компенсації витрат або відшкодування його вартості» та викласти статтю у наступній редакції: «Стаття 47. Кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Держава створює умови для відновлення зруйнованого та пошкодженого житла в результаті бойових дій під час російсько-української війни, компенсації витрат або відшкодування його вартості. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно

до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше, як на підставі закону за рішенням суду»;

- доповнити ЖК України окремою статтею 11-1 «Способи захисту житлових прав громадян» такого змісту: «Захист житлових прав громадян здійснюється шляхом: визнання права на житлове приміщення; відновлення положення, що існувало до порушення права на житлове приміщення, та припинення дій, що порушують право володіння, користування чи розпорядження житловим приміщенням; визнання індивідуального чи нормативного акту органу державної влади чи органу місцевого самоврядування таким, що не відповідає законодавству; припинення чи зміни правовідносини пов'язаних з володінням та користуванням житлом; незастосування судом індивідуального чи нормативного акту органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, що суперечить Конституції України, міжнародним договорам України чи законам; розірвання договору; визнання оспорюваної угоди недійсною та застосування наслідків її недійсності; застосування наслідків недійсності нікчемного правочину; іншими методами, передбаченими у законодавстві»;

- внести зміни у Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» щодо:

1) розширення кола фізичних осіб-отримувачів компенсації з «громадян України» до категорії «резидентів України»;

2) втрати будь-яких прав власності або речових прав на об'єкти житлового фонду всіма громадянами російської федерації або громадянами інших держав, які отримали право на постійне проживання на території російської федерації та набули право власності та (або) інші речові права на об'єкти житлового фонду, у тому числі створені після 2014 р., на всіх тимчасово окупованих територіях України;

3) суцільне оголошення окремих населених пунктів такими, що були піддані повній руйнації та скасування створення комісій, що приймають рішення про відшкодування за пошкоджене та втрачене житло;

4) створення різного виду вільних економічних зон і специфічних утворень, так званих територій «вільних урбаністичних зон відбудови» з відповідними пільгами у фінансуванні відбудови житлового фонду, соціальної інфраструктури, комерційної нерухомості та логістичних шляхів;

- виключити із Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23 лютого 2023 року № 2923-ІХ:

1) положення щодо заборони відчужувати квартиру, інше житлове приміщення, будинок садибного типу, садовий або дачний будинок (у тому числі таке приміщення/будинок, що буде споруджений у майбутньому), придбані (у тому числі проінвестовані/профінансовані) ним з використанням житлового сертифіката, протягом п'яти років;

2) положення, відповідно до якого одночасно з наданням грошової компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна шляхом перерахування грошових коштів на поточний рахунок отримувача компенсації із спеціальним режимом використання для будівництва будинку садибного типу, садового або дачного будинку або фінансування придбання квартири, іншого житлового приміщення, будинку садибного типу, садового або дачного будинку (у тому числі фінансування придбання такого приміщення/будинку, що буде споруджений у майбутньому, або інвестування/фінансування його будівництва) з використанням житлового сертифіката отримувач компенсації укладає договір про відступлення державі/територіальній громаді права вимоги до російської федерації щодо відшкодування збитків за знищений об'єкт нерухомого майна, завданих внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, в обсязі отриманої компенсації у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України як такі, що суперечать Конституції України.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

1) запропоновано розділити новітній (з моменту здобуття Україною незалежності) історичний період розвитку правового механізму забезпечення конституційного права на житло умовно на «доконституційний» (1991 – 1996 рр.) та «конституційний» (1996 р. – по теперішній час). «Конституційному» періоду притаманні напрацювання законодавчого базису значного обсягу, а також масиву підзаконних нормативно-правових актів. Останні пропонується класифікувати за критерієм їх спрямованості на групи: 1) ситуаційні; 2) організаційні; 3) економічно-фінансового спрямування; 4) програмні;

2) сформульовано авторське визначення суб'єктів правового механізму забезпечення конституційного права на житло як системи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою із метою перетворення норм права, закріплених у відповідних нормативно-правових актах, у практичну правомірну діяльність суб'єктів права у сфері суспільно-правових житлових відносин;

3) запропоновано авторське визначення поняття «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», під яким запропоновано розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, що спрямовані на створення належних і гідних умов реалізації, охорони та захисту (відновлення) природного, суб'єктивного, невідчужуваного, гарантованого на конституційному рівні державою права фізичної особи на набуття, правомірне користування та поліпшення житла на тих чи інших підставах;

4) сформульовано власне бачення перспектив вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні в контексті євроінтеграційних процесів та російсько-української війни. Зокрема, зазначено, що в процесі здійснення євроінтеграційних процесів у контексті правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні необхідно враховувати положення Європейської соціальної хартії, яка отримала назву «Соціальної конституції Європи»;

5) запропоновано в національному законодавстві передбачити нормативне регламентування забезпечення права на житло мігрантів та членів їх сімей відповідно до майбутніх міграційних зобов'язань України, зокрема, у частині надання тимчасового житла на час розгляду справи про отримання відповідного статусу особам, щодо яких прийнято рішення про видворення, та, найголовніше, надання житла для постійного проживання сім'ям з дітьми означеної категорії;

б) сформульовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень чинного законодавства, яке регулює механізм забезпечення конституційного права на житло, зокрема до Конституції України, Житлового кодексу України, та Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»;

удосконалено:

7) визначення елементів правового механізму забезпечення конституційного права на житло: позитивний складник (носить характер правонаділення та проявляється у самостійному будівництві житла, одержанні кредитів для його здійснення; придбання житла у власність шляхом укладення цивільно-правових угод; приватизації здійсненні житлового іпотечного кредитування тощо) та негативний (пов'язаний з позбавленням та обмеженням можливостей здійснення права на житло, зокрема, втрати права на житлове приміщення та виселення);

8) визначення форм захисту конституційного права на житло, а саме під формою захисту конституційного права на житло потрібно розуміти встановлений порядок захисту прав, як визначений законом комплекс взаємоузгоджених заходів щодо захисту житлових прав;

дістали подальшого розвитку:

9) положення сучасних наукових досліджень щодо конституційного права на житло, його правового регулювання та механізму його забезпечення;

10) визначення, за яким правовий механізм забезпечення конституційного права на житло призначений для формування належних і гідних умов забезпечення конституційного права на житло та покликаний виконувати три основні завдання: реалізувати конституційне право на житло, охороняти його та захищати;

11) визначення складових поняття конституційного права на житло: нормативно-правові акти як основа функціонування механізму забезпечення

конституційного права на житло; суб'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло, тобто, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, чия діяльність здійснюється у сфері житлової політики та безпосередньо чи опосередковано спрямована на забезпечення конституційного права на житло; об'єкт правореґулюючої діяльності – житловий фонд;

12) способи забезпечення реалізації конституційного права на житло. Виділено дві групи способів 1) способи, які є зобов'язальними за своєю природою і засновані на динаміці майнових відносин (наймання (оренда) житлового приміщення, безоплатне користування житловим приміщенням, комерційне наймання житлового приміщення, наймання спеціалізованого житлового приміщення); 2) способи, що мають речову природу, що ґрунтуються на статичній майнових відносин (придбання житла на праві власності або приватизація житла).

13) поняття форм захисту конституційного права на житло, а саме встановленого порядку захисту прав, як визначеного законом комплексу взаємоузгоджених заходів щодо захисту житлових прав;

14) аргументи на користь доцільності позиціонування охорони та захисту права на житло як єдиного, цілісного структурного елементу правового механізму забезпечення конституційного права на житло у зв'язку із застосуванням однакових інструментів охорони та захисту при досягненні спільної цілі – забезпечення недоторканності житла та непорушності права на житло.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспіранта Федорчука І.І. такі питання:

Самсін І.Л. доктор юридичних наук, професор: У своїй роботі ви формулюєте визначення поняття «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло». Обґрунтуйте, будь ласка, необхідність визначення такого поняття.

Відповідь: Дякую за запитання. Аналіз масиву юридичних та управлінських наукових напрацювань продемонстрував фактичну відсутність узагальненого розуміння категорії «правовий механізм». Окремі спроби дефініціювати дану категорію зводяться до її трактування як системи (певної конструкції) правових (юридичних) засобів, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється та забезпечується правопорядок (досягається юридична ціль).

Із нашої точки зору, правовими (юридичними) засобами є сукупність нормативно-правових актів різного рівня, тобто законів, підзаконних та локальних нормативно-правових актів, спрямованих на задоволення інтересів суб'єктів права, а, фактично, на забезпечення певного конкретного права.

Відштовхуючись від щойно зазначених позицій, котрі доволі вдало корелюються зі сформульованими нами вихідними поняттями та категоріями,

дозволимо собі розкрити зміст категорії «правовий механізм забезпечення права». На нашу думку, під правовим механізмом забезпечення права, попри тавтологічне звучання, потрібно розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, спрямованих на створення належних і гідних умов реалізації, охорони та захисту права у відповідній сфері суспільно-правових відносин.

Таким чином, на даному етапі дослідження ми отримали визначення правового механізму забезпечення права. Подальше поєднання дефініцій категорії «правовий механізм забезпечення права» та категорії «конституційне право на житло» дасть нам змогу отримати комплексне визначення поняття «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло».

Суббот А.І. доктор юридичних наук, професор: У дисертаційному дослідженні Ви виділяєте низку функцій правового механізму забезпечення конституційного права на житло, який зміст Ви вкладаєте в поняття цих функцій?

Відповідь: Дякую за запитання. Умовно, ґрунтуючись на характері спрямованості функціоналу правового механізму забезпечення конституційного права на житло, ці функції можна розділити на дві групи – основні та додаткові. Основні функції спрямовані на виконання суто юридичних завдань. Тому, враховуючи завдання правового механізму забезпечення конституційного права на житло, визначаємо три основні функції досліджуваного механізму: імплементаційну; охоронну; захисну.

Додаткові функції мають суспільне (у найширшому розумінні цього слова, включаючи економічні, політичні, культурні тощо аспекти) спрямування. Необхідно зауважити, що сформувані їх вичерпний перелік навряд чи вдасться, однак, ті вектори суспільного розвитку, в котрих правовий механізм забезпечення конституційного права на житло виступає імпаکت-фактором найбільш очевидно, можна. З огляду на це, до групи додаткових функцій включаємо такі: ціннісну; рефлексивну; трансформаційну; гарантійну; превентивну.

Бригінець О.О., доктор юридичних наук, професор. Беззаперечно, що право на житло є конституційно гарантованим правом громадян України, але його практична реалізація залишається одним із найбільш проблемних питань сьогодення. Як Ви бачите систему правового механізму забезпечення конституційного права на житло?

Відповідь: Дякую за запитання. Нагадаємо, що під правовим механізмом забезпечення конституційного права на житло ми розуміємо систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, спрямованих на створення належних і гідних умов реалізації, охорони та захисту (відновлення) природного, суб'єктивного, невідчужуваного, гарантованого на конституційному рівні державою права фізичної особи на набуття, правомірне користування та поліпшення житла на тих чи інших підставах.

Тобто, можемо виділити три складові правового механізму забезпечення конституційного права на житло, це:

- нормативно-правові акти, як основа функціонування механізму забезпечення конституційного права на житло;
- суб'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло, тобто, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, чия діяльність здійснюється у сфері житлової політики та безпосередньо чи опосередковано спрямована на забезпечення конституційного права на житло;
- об'єкт праворегулюючої діяльності – житловий фонд.

Литвиненко І.Л. к.ю.н., доцентка: Якою, на вашу думку, є роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні механізму конституційного права на житло?

Відповідь: Дякую за запитання. Функціональне навантаження органів місцевого самоврядування у досліджуваній сфері безпосередньо пов'язане із реалізацією конституційного права на житло і охоплює такі повноваження органів місцевого самоврядування, як:

1) асистативного характеру (наприклад, сприяння розширенню житлового будівництва; подання громадянам, які потребують житла, допомоги в його будівництві, отриманні кредитів із цією метою; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків; подання допомоги окремим категоріям осіб у будівництві індивідуального житла, проведенні його капітального ремонту, придбанні будівельних матеріалів);

2) соціального характеру (надання громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного або за доступну для них плату житла);

3) адміністративного характеру (видача житлових ордерів на помешкання у будинках державних та комунальних організацій; виконання або делегування функцій замовника на будівництво, реконструкцію і ремонт житла; відведення у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва) та відведення (безоплатну передачу у власність або надання в оренду) громадянам і житлово-будівельним кооперативам земельних ділянок для будівництва та обслуговування жилого будинку і супутніх господарських будівель у межах законодавчо визначених норм;

4) організаційного характеру (організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту, жилих будинків; організація завершення будівництва багатоквартирних житлових будинків у разі неспроможності забудовників продовжувати таке будівництво.

Токар А.М., к.ю.н., доцентка кафедри: Науковцями, у теоретичних напрацюваннях з питань охорони та захисту права на житло, ведуться дискусії у розумінні «вузького» та «широкого» трактування цих понять. Яка Ваша думка стосовно даного питання?

Відповідь: Дякую за запитання. Охорона права на житло впливає із охоронної функції правового механізму забезпечення конституційного права на

житло, а отже його призначенням є створення умов для дотримання принципу недоторканності житла. Тобто, для цієї складової правового механізму забезпечення конституційного права на житло притаманним є превентивне призначення: важливо забезпечити такі умови, за яких би порушення права на житло стало якщо не неможливим, то хоча б мінімально можливим. Даний елемент механізму охоплює способи, засоби і заходи, що вживаються учасниками цивільних правовідносин або суб'єктами правозастосування, як правило, для припинення порушення суб'єктивних цивільних прав, до котрих належить і право на житло. Таким чином, охорона права на житло як елемент правового механізму забезпечення конституційного права на житло спрямовується на створення фактичних чи юридичних перешкод для порушення суб'єктивних цивільних прав або на здійснення такого впливу на потенційного порушника, за якого він, зокрема усвідомлюючи неефективність, підвищену ризикованість або не вигідність можливого протиправного діяння, відмовляється від вчинення протиправної поведінки чим і забезпечується (зберігається) недоторканість суб'єктивного цивільного права, яке виступає об'єктом охорони.

У науковій літературі існує й інший, так званий ширший, підхід до розуміння охорони та захисту правового механізму забезпечення конституційного права на житло. Відповідно до цього підходу, неможливо розмежувати юридичні поняття охорони та захисту права на житло, оскільки і при охороні, і при захисті використовується спільний інструментарій і досягаються однакові цілі. Ці міркування містять раціональне зерно: адже і охорона, і захист конституційного права на житло здійснюються лише заради того, аби створити або відновити умови, за яких особа могла би повноцінно та безперешкодно реалізовувати своє право житло, таким чином задовольняючи одну зі своїх базових потреб – потребу у житлі. Тому задля виконання завдань нашого дослідження, приймаємо за основу у подальшому розглядати охорону та захист як об'єднаний, цілісний елемент правового механізму забезпечення конституційного права на житло.

Галус О.О. к.ю.н., доцентка: Що на вашу думку є способами забезпеченням реалізації конституційного права на житло?

Відповідь: Дякую за запитання. Конституційне право на житло як комплексне право, в процесі своєї реалізації проявляє складний характер і здійснюється в різних за юридичною природою відносинах, на підставі чого можна виділити такі дві групи забезпечення реалізації конституційного права на житло: способи, які є зобов'язальними за своєю природою і засновані на динаміці майнових відносин, зокрема це наймання (оренда) житлового приміщення, безоплатне користування житловим приміщенням, комерційне наймання житлового приміщення («прибуткові будинки», хоча такий термін у вітчизняному законодавстві не визначено, а самі відносини комерційного найму окремим чином детально не врегульовані навіть на рівні податково-фінансових інструментів), наймання спеціалізованого житлового приміщення та способи, що мають речову природу, що ґрунтуються на статичності майнових відносин, зокрема – придбання житла на праві власності або приватизація житла.

Гаврік Р.О. к.ю.н., професор кафедри, доцент: Деталізуйте способи захисту житлових прав.

Відповідь: Дякую за запитання. В результаті дослідження визначено способи захисту житлових прав як юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту, що мають комплексний характер та охоплюють механізми властиві житловому, цивільному, сімейному та адміністративному праву, що переважно регулюються диспозитивними методами, і перелік яких не є вичерпним. До способів захисту житлових прав віднесено: визнання права користування житлом, факту здійснення приватизації, права на вступ до членів житлового кооперативу, на вселення, на взяття на облік особи, що потребує поліпшенні житлових умов, на отримання службового житлового приміщення, на забезпечення житловим приміщенням рахунок коштів державного бюджету; визнання правочину щодо житла недійсним; припинення дії, яка порушує право на житло; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

ВИСТУПИЛИ:

доцентка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, кандидатка юридичних наук, доцентка Сторожук Ірина Петрівна, як науковий керівник, зробила коротку характеристику дисертації та особи здобувача.

Аспірантом *Федорчуком Іваном Ігоровичем* повністю виконано індивідуальний план навчальної роботи, що відповідає навчальному плану Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право аспірантури. Він відвідував лекції та семінарські заняття, які проводили науково-педагогічні працівники університету.

Федорчук І.І своєчасно та повністю виконував всі розділи індивідуального плану наукової роботи, що підтверджується висновками кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права на підставі звітів аспіранта та атестаційних листів наукового керівника.

Проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни. Обрана аспірантом тема є мало дослідженою в національній науці і комплексного дослідження правового механізму забезпечення конституційного права на житло не було здійснено.

Враховуючи комплексність та системність дослідження, при розкритті обраної теми використовувалися загальнонаукові та спеціальні правові методи дослідження: діалектичний, логічний, системного аналізу, емпіричний,

формально-логічний, аналізу та синтезу, порівняльно-правовий, узагальнення та прогнозування.

Дисертаційне дослідження характеризується вдалою структурою, що дозволило зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість.

Про обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», зокрема, свідчить опрацювання значного масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, що супроводжувалось їх критичним аналізом і аргументацією власних позицій.

При цьому аспірант оперує як роботами науковців радянського періоду, так і найновішими вітчизняними та зарубіжними публікаціями, що присвячені дослідженню окремих аспектів цієї проблематики. На особливу увагу заслуговує проведений дисертантам глибокий та послідовний аналіз нормативно-правових актів європейських країн із питань, пов'язаних із обігом інформації.

Дисертант критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, вступає у полеміку щодо думок, які видаються з тих чи інших причин неприйнятними. Наукові результати дисертаційної роботи отримані особисто. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Під час виконання дисертаційного дослідження аспірант дотримувався основних засад академічної доброчесності, які закріплено у п. 2.3.3 Кодексу академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Характеризуючи аспіранта особисто слід відзначити, що Іван Ігорович у процесі підготовки дисертації проявив себе інтелектуальним та сумлінним науковцем, який спроможний з використанням різноманітного методологічного інструментарію виконувати складні дослідження на високому науковому рівні. Принципові зауваження наукового керівника ним були враховані та знайшли вирішення при доопрацюванні дисертації.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою, містить власне розуміння автора щодо доцільності вдосконалення інформаційного законодавства та відповідні пропозиції. В цілому, висновки проведеного дослідження характеризуються науковою новизною. Кількість і якість висновків дисертанта свідчать про науковий характер дослідження, що відповідає науковому ступеню доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», галузі знань «Право».

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що висновки, сформульовані Федорчуком Іваном Ігоровичем у дисертації можна визнати такими, що мають характер наукової новизни і роблять значний внесок у рівень пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Тому, зважаючи на викладене слід зробити висновок, що представлене наукове дослідження «Правовий механізм забезпечення конституційного права

на житло» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, а тому рекомендується до попередньої експертизи дисертації та надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Доктор юридичних наук, професор Бригінець О.О. відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників, насамперед, науки інформаційного права. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, інформаційного права, адміністративного та фінансового права, інших галузей права.

У дисертації чітко сформульована мета. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему, не виходячи за межі наукової спеціальності. Дисертація Федорчука Івана написана грамотно, сприймається легко та з інтересом.

Основні результати дисертації достатньо повно викладено у 10 наукових працях, зокрема у 5 наукових статтях у фахових виданнях України, та у 5 збірниках тез матеріалів міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

При цьому, як і будь-яке оригінальне дослідження, воно має окремі дискусійні положення.

1. В дослідженні визначено, що дисертантом вперше «1) запропоновано розділити новітній (з моменту здобуття Україною незалежності) історичний період розвитку правового механізму забезпечення конституційного права на житло умовно на «доконституційний» (1991 – 1996 рр.) та «конституційний» (1996 р. – по теперішній час)». Беручи до уваги те, що у роботі предметом дослідження є норми права, що регулюють функціонування механізму забезпечення конституційного права на житло, доцільним було б згадати про механізм забезпечення конституційного права на житло в Конституціях УРСР, де даному питанню також присвячувалися відповідні статті, адже більшість житлового фонду нашої держави збудована до 1991 року.

2. На с. 3 роботи «Встановлено, що правовий механізм забезпечення конституційного права на житло покликаний виконувати три основні завдання: реалізувати конституційне право на житло, охороняти його та захищати». Звернувшись до тлумачних словників маємо: Охороняти означає оберігати від

небезпеки кого-, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і т. інше; захищати означає обороняти, охороняти кого-, що-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних і т. ін. дій., а також ще 3 значення. Враховуючи схожість, та, навіть, майже синонімічність термінів охороняти та захищати, хотілося б почути, як автор розмежовує дані поняття. Також в роботі автор виділяє функції правового механізму забезпечення конституційного права охоронну й захисну. Чи авторський критерій розмежування в даному випадку також співпадає із попереднім?

3. Дисертантом «встановлено, що предметом регулювання житлового законодавства є відносини між громадянами, державними та громадськими органами щодо: виникнення, здійснення і припинення права власності на житло; обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов; реалізації прав власників житла і користувачів житлом та визначення їх обов'язків; забезпечення збереження житлового фонду; оплати житлово-комунальних послуг», враховуючи кількість зруйнованого за останні кілька років житла в Україні, чи не вважає автор доцільним було б доповнити вищезгаданий перелік «відновлення зруйнованого житла» (відповідно до Бюджетного кодексу України ч.7. ст. 20, та постанови КМУ від 02.09.2020 №767 «Питання виплати грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації» п. 16)?

4. Фундаментальним фактором розвитку та процвітання України є люди, які її населяють, але в роботі залишається поза увагою дослідника взаємозв'язок між демографією в державі та забезпечення конституційного права на житло.

Разом із тим висловлені зауваження, насамперед, характеризують складність проблеми, що досліджується, вони носять характер побажань та не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертації. Розроблені в дисертації ідеї можуть бути базою для подальшого плідного дослідження теми. Зазначені зауваження, у своїй більшості, мають дискусійний характер і тому не можуть вплинути на позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому яка відповідає встановленим вимогам.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертаційна робота Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» є послідовною, завершеною науковою працею, що має цілісний характер із цікавим насиченим змістом. Дисертація містить науково-обґрунтовані висновки, результати необхідних наукових узагальнень предмета, що досліджується, практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки цивільного права у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Солодка І.В. зауважила, що у роботі Федорчук І.І. дотриманий баланс розкриття усіх наукових поглядів в межах обраного напрямку. Рецензент наголосила, що дисертація базується на джерельній базі, до якої включені наукові праці вітчизняних і зарубіжних

вчених, а також нормативно-правові акти що стосуються захисту прав спадкоємців не лише в межах України, а й закордоном.

Окрім іншого, Солодка І. В. відзначила високий науковий рівень дисертаційного дослідження. Робота Федорчука Івана Ігоровича характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу.

Дисертант показав глибокі теоретичні та практичні знання досліджуваної тематики, вміння самостійно узагальнювати і аналізувати нормативні акти, загальну та спеціальну літературу, судову практику, робити науково обґрунтовані висновки, формулювати визначення правових понять і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

На думку Солодка І.В., аргументованим є виділення об'єктом дисертаційного дослідження суспільні відносини, що виникають у процесі правового регулювання механізму забезпечення конституційного права на житло.

Позитивно оцінюючи дисертацію І.І. Федорчука рецензент звернула увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень.

1. У розділі 2.1. дисертаційного дослідження Федорчук Іван Ігорович наголошує на важливості в механізмі правового забезпечення конституційного права на житло в Україні локальних нормативно-правових актів. Як приклади, наводяться Рішення Хмельницької обласної ради від 15 березня 2012 р. №11-9/2012 «Про затвердження Цільової регіональної програми підтримки індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшення житлово-побутових умов сільського населення «Власний дім» на 2012-2020 роки» та Рішення Хмельницької обласної ради від 20 грудня 2012 р. № 18-14/2012 «Про затвердження Обласної програми забезпечення молоді житлом на 2013-2020 роки». Аналіз або обґрунтування не здійснюється. Вважаємо, що доцільно проаналізувати акти органів місцевого самоврядування більш сучасного періоду, які будуть мати значення в контексті або євроінтеграційних процесів або російсько-української війни.

2. У розділі 2.1. дисертаційного дослідження міститься аналіз цілої низки законодавчих актів, які становлять основу законодавчого регулювання права на житло, серед яких Закони України «Про приватизацію державного житлового фонду», «Про житловий фонд соціального призначення», «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирних будинках», «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків», «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» тощо.

Проте автор не висловлює власне бачення та конкретні пропозиції їх вдосконалення, зокрема шляхом внесення до них змін із врахуванням міжнародних актів, які було проаналізовано попередньо та у зв'язку із євроінтеграційними процесами та російсько-українською війною.

Разом з цим, наявність окремих недоліків та дискусійних положень дисертації суттєво не зменшують її наукову значущість, і не знижують позитивну оцінку роботи та її цінність.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертація є завершеною науковою працею, та може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Галус О.О. зауважила, що у роботі Федорчук І.І. ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується науковими доказами, структурою роботи й обраною здобувачем методикою дослідження.

Дисертантом сформульовано об'єкт дослідження, а також його предмет. Мета дослідження визначена відповідно до його об'єкта та предмета, а саме дослідження і розробка науково обґрунтованої концепції забезпечення конституційного права на житло як елемента механізму правового регулювання суспільних відносин, визначення напрямів системного вдосконалення сфери регулювання цих правовідносин з урахуванням наявних житлових потреб суспільства. Викладені у розділах основної частини роботи положення, переконують у тому, що відповідні питання теоретично і практично важливі і є недостатньо вивченими в правовій науці. Праця базується на достатній джерельній базі (це роботи з конституційного права, житлового права, фінансового права, цивільного права та законодавства іноземних країн).

Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих правовою наукою методів (серед яких спеціальні та загальнонаукові методи дослідження). Структура роботи є логічною. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації обумовлюється тим, що дисертація Федорчука І.І. є одним з перших в Україні комплексних наукових досліджень правового механізму забезпечення конституційного права на житло.

Також рецензент відмітила, що в роботі є низка пропозицій по вдосконаленню національного законодавства.

Позитивно оцінюючи дисертацію І.І. Федорчука рецензент звернула увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень.

Попри усі вищезазначені позитивні моменти, дисертація, як і будь-яке нове творче дослідження, містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час прилюдного захисту та є можливими для врахування при здійсненні подальших наукових досліджень з обраної тематики.

1. На сторінці 71 автор виділяє три складові правового механізму забезпечення конституційного права на житло, а саме:

- нормативно-правові акти, як основа функціонування механізму забезпечення конституційного права на житло, тобто нормативно-правовий механізм забезпечення;
- суб'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло, тобто, органи державної влади, органи місцевого самоврядування,

підприємства, установи та організації, чия діяльність здійснюється у сфері житлової політики та безпосередньо чи опосередковано спрямована на забезпечення конституційного права на житло, які становлять, на нашу думку, інституційний механізм забезпечення права на житло;

- об'єкт праворегулюючої діяльності – житловий фонд.

На нашу думку, в структурі механізму забезпечення конституційного права на житло доцільніше виділяти нормативно-правовий та організаційно-правовий механізми забезпечення конституційного права на житло. Основними складовими організаційно-правового механізму забезпечення конституційного права на житло виступають самі суб'єкти права на житло (адже саме вони реалізують це право), а також органи публічної влади, підприємства, установи та організації, чия діяльність здійснюється у сфері житлової політики та безпосередньо чи опосередковано спрямована на забезпечення конституційного права на житло.

2. На сторінці 83 автор відносить до локальних нормативно-правових актів рішення органів місцевого самоврядування, зокрема рішення місцевих рад. На нашу думку, використання терміну локальний акт є недоцільним стосовно правових актів місцевого самоврядування. Адже локальні акти являють собою документальну форму вираження, приймаються уповноваженими суб'єктами управління організацій, тобто націлені на вирішення внутрішньо-організаційних питань діяльності відповідної організації (підприємства, установи).

3. Також на сторінці 83 автор зазначає, що предметом регулювання житлового законодавства є відносини між громадянами, державними та громадськими органами щодо: виникнення, здійснення і припинення права власності на житло; обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов; реалізації прав власників житла і користувачів житлом та визначення їх обов'язків; забезпечення збереження житлового фонду; оплати житлово-комунальних послуг. На нашу думку, доцільніше предмет регулювання житлового законодавства розширити, зокрема, віднести до нього відносини між громадянами, державними, муніципальними та громадськими органами, адже відповідно до частини 2 статті 47 конституції України громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону.

Разом із тим висловлені зауваження, насамперед, характеризують складність проблеми, що досліджується, вони носять характер побажань та не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертації. Розроблені в дисертації ідеї можуть бути базою для подальшого плідного дослідження теми. Зазначені зауваження, у своїй більшості, мають дискусійний характер і тому не можуть вплинути на позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому яка відповідає встановленим вимогам.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертація є завершеною науковою працею, та може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Самсін І.Л. зазначив, що реалії сьогодення такі, що конституційне право на житло характеризується виходом за межі юридичної науки та набуттям рис мультидисциплінарності, оскільки проблеми реалізації, охорони та захисту конституційного права на житло знаходять відображення у дослідженнях у сферах економіки, державного управління, соціології тощо. Крім того «аксіоматичною» позицією для більшості дослідників конституційного права на житло є його розуміння як соціального права, що практично виключає флуктуації у цій точці наукового дискурсу. Викликає інтерес проведене дисертантом дослідження в плані того, що конституційне право на житло виступає вектором переходу д із теоретико-методологічної площини у практичну, що спонукало дисертанта запропонувати конкретні шляхи формування якісно нового рівня реалізації, охорони та захисту конституційного права на житло в Україні.

В дослідженні обґрунтовано визначення поняття «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», під яким запропоновано розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, що спрямовані на створення належних і гідних умов реалізації, охорони та захисту (відновлення) природного, суб'єктивного, невідчужуваного, гарантованого на конституційному рівні державою права фізичної особи на набуття, правомірне користування та поліпшення житла на тих чи інших підставах.

Доречно акцентувати увагу та тому, що результатом дослідження є напрацювання практичних пропозицій до законодавства. Зокрема доповнення до ст. 47 Конституції України, статті 11-1 Житлового Кодексу України, а також пропозиція внесення змін у Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»

Разом з тим, зазначив Самсін І.Л., дисертація не позбавлена певних недоліків. Зокрема в роботі автор пропонує створити базу даних знищеного, пошкодженого, покинутого житла, інших об'єктів нерухомості та їх правовласників, однак не зазначає виконавців, не визначає структури даної бази та не враховує неможливість збору таких даних в умовах ведення повномасштабної війни.

Професор Самсін І.Л. акцентує на тому, що викладені зауваження викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором, тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Федорчука І.І. на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» відповідає галузі знань 08 Право

спеціальності 081 Право та вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, професор Суббот А.І. зауважив, що дисертація Івана Федорчука присвячена актуальній темі – правовому механізму забезпечення конституційного права на житло. Проблема забезпечення житлом громадян України, а також захисту прав на житло сьогодні набула надзвичайної актуальності. Для вирішення цієї проблеми необхідно по-новому переглянути соціальні проблеми громадян з урахуванням технічного прогресу, а тому на перше місце виходить розроблення наукових засад реалізації громадянами права на житло та його захист, яке би відповідало економічним та соціальним викликам сьогодення. Основоположні конституційні правові засади охорони та захисту прав на житло знайшли своє закріплення в Конституції України, проте їх реалізація не відповідає умовам сучасності.

Актуальні проблеми дисертаційного дослідження визначили характер та перелік поставлених дисертантом мети та задач. Авторові вдалося досягти поставленої мети та вирішити поставлені задачі. Ознайомлення зі змістом дисертації Івана Федорчука дає підстави для таких висновків.

Дисертант показав належний рівень знань фахової літератури, нормативно-правового матеріалу, правозастосовної практики, підняв низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному їх рішенню.

Дисертантом застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем, проаналізовано наукову та навчальну літературу, енциклопедичні видання, зроблена критична оцінка положень чинного інформаційного законодавства та його реалізації на практиці.

Правильним та своєчасним є висновок про те, що систему правового механізму забезпечення конституційного права на житло складають: нормативно-правові акти як основа функціонування механізму забезпечення конституційного права на житло; суб'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, чия діяльність здійснюється у сфері житлової політики та безпосередньо чи опосередковано спрямована на забезпечення конституційного права на житло); об'єкт праворегуючої діяльності (житловий фонд).

На його думку, заслуговує на увагу пропозиція дисертанта щодо закріплення в законодавстві такого поняття як «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло».

Разом з тим професор Суббот А.І. вважає, що окремі положення роботи потребують обґрунтування у роботі, зокрема дисертант пропонує враховувати вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні в контексті євроінтеграційних процесів, а саме через врахування положень Європейської соціальної хартії, проте залишає поза увагою саму процедуру адаптації українського законодавства з означеного питання.

Суббот А.І. зауважив, що робота завершується самостійними і аргументованими висновками, які логічно пов'язані із викладеним основним

матеріалом. Тому, вважаючи на викладене зроблено висновок, що представлене наукове дослідження Федорчука І.І. на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» відповідає спеціальності 081 Право та може бути рекомендоване до захисту.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Литвиненко І.Л. зазначила, що дисертація Федорчука Івана характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Висновки дисертації зроблено із застосуванням низки загальнонаукових та галузевих методів і прийомів, використання яких зумовлене її метою, задачами, предметом і об'єктом дослідження.

Структура дисертаційної роботи є продуманою і цілком логічною щодо предмету дослідження і поставленої мети. Для авторської концепції суттєве значення має кожен із розділів, оскільки такий виклад обґрунтовує висновки щодо визначення місця правового механізму забезпечення конституційного права на житло

Зокрема слід підтримати позицію автора у висновку про те, що під формою захисту конституційного права на житло потрібно розуміти встановлений порядок захисту прав, як визначений законом комплекс взаємоузгоджених заходів щодо захисту житлових прав.

Викликає зацікавленість авторське виділення способів забезпечення реалізації конституційного права на житло, а саме: способи, які є зобов'язальними за своєю природою і засновані на динаміці майнових відносин (наймання (оренда) житлового приміщення, безоплатне користування житловим приміщенням, комерційне наймання житлового приміщення, наймання спеціалізованого житлового приміщення); способи, що мають речову природу, що ґрунтуються на статичності майнових відносин (придбання житла на праві власності або приватизація житла)

Дисертант також правильно звертає увагу на зарубіжний досвід відносно правового механізму забезпечення конституційного права на житло, що дало змогу автору не тільки проаналізувати національне законодавство в порівняльному контексті, але й розробити пропозиції до його удосконалення.

На думку Ірини Леонідівни, при дослідженні даної теми було би доречно навести приклади судової практики.

Литвиненко І.Л. наголосила, що дисертація Федорчука Івана Ігоровича є самостійною працею, має творчий характер, є завершеним науковим дослідженням, що за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішення поставлених наукових проблем, теоретичним рівнем та практичною значимістю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 Право.

Головуючий на засіданні – кандидат юридичних наук, професор кафедри, доцент Гаврік Р.О. зазначив у підсумку, що дисертація Федорчук І.І. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам,

передбаченим пунктами 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Федорчука Івана Ігоровича** на тему «**Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло**», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми. Стаття 47 Конституції України закріпила право людини та громадянина на житло. Однак, сучасні реалії розвитку України демонструють недостатній (у порівнянні із розвинутими країнами) та неналежний (у відношенні з правовими й соціальними державами) рівень забезпечення державою та реалізації громадянами цього права. Такий стан речей обумовлюється тим, що наразі державна житлова політика не має дієвого та стратегічного механізму реалізації конституційного права на житло, а глибока економічна криза, в умовах котрої відбувається генезис нашої країни, обумовлює брак коштів для поліпшення житлових умов або придбання власного житла у 89% населення України.

Розв'язання цієї системної проблеми через побудову нових засад соціально справедливої та економічно ефективної державної житлової політики потребує докорінного перегляду норм чинного житлового законодавства. Адже той Житловий кодекс, який діє в Україні нині, був розроблений 1983 р/ і набув чинності ще 1984 р. Вочевидь, він базується на принципах планової економіки та регулює надання і використання житлового фонду, який на той час перебував винятково у державній власності. За три десятиліття існування незалежної країни до кодексу внесли низку змін, які мали характер коригувань і не вплинули суттєво на засади регулювання житлових правовідносин.

Сучасна житлова політика України в умовах війни є надзвичайно важливою темою, адже через військові дії мільйони людей втратили свої домівки, що породило низку нових викликів для держави та суспільства. Основні аспекти цієї політики зосереджені на відновленні пошкодженого та зруйнованого житла, забезпеченні тимчасового та постійного житла для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а також на стимулюванні економічного відродження через житлове будівництво.

Ще до війни, станом на 2015 р., згідно з офіційною статистикою, якою керувалися державні інституції, поліпшення житлових умов потребували близько 650 тис. українських родин. З них 13% працівники бюджетної сфери, 3% - правоохоронці, 20% - військовослужбовці, 14% - молоді сім'ї.

У процесі децентралізації облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, передали до місцевих органів влади та самоврядування, але не запровадили ефективних механізмів централізованого збирання таких даних на загальнодержавному рівні. В результаті, з 2015 р. Державна служба статистики не веде узагальнений збір даних про тих, хто потребує поліпшення житлових умов.

Із початком повномасштабного вторгнення росії на територію України в лютому 2022 р. сотні тисяч будинків і квартир зазнали пошкоджень або були

повністю знищені. За різними оцінками, загальні втрати житлового фонду в Україні складають мільйони квадратних метрів житла. Ця ситуація створила безпрецедентний виклик для житлової політики, оскільки велика частина постраждалого житла зосереджена на сході та півдні країни, де бойові дії продовжуються.

Близько 5 млн. українців були змушені залишити свої домівки та переселитися в інші регіони країни. Забезпечення цих людей житлом стало одним із ключових напрямів державної політики. Уряд, разом із міжнародними партнерами, розробляє програми будівництва тимчасового та постійного житла для ВПО, але ресурсів катастрофічно не вистачає. Тимчасові притулки в гуртожитках, модульних містечках та адаптація соціальних об'єктів під житло стали першочерговими рішеннями.

Одним із головних пріоритетів житлової політики є відбудова житла на територіях, які були звільнені від окупації. Програми компенсацій за зруйноване житло, фінансування відновлювальних робіт та залучення міжнародних донорів є важливими елементами цього процесу. Однак на практиці багато людей, які втратили житло, стикаються з бюрократичними труднощами, затримками в отриманні компенсацій та браком чіткої стратегії на місцевому рівні.

Міжнародні організації та міжнародні фінансові установи активно підтримують Україну в питаннях відновлення житла. Їхня допомога включає фінансування будівництва нових житлових комплексів, відновлення інфраструктури та надання технічної підтримки у розробці ефективних механізмів для відбудови житла. Українська житлова політика має вирішувати не тільки поточні виклики війни, але й готуватися до післявоєнної відбудови. Серед довгострокових завдань — створення ефективної системи фінансування будівництва доступного житла, стимулювання приватного будівництва та створення умов для повернення переселенців до своїх домівок після завершення бойових дій.

Війна змусила українську владу переглянути чинну законодавчу базу у сфері житлової політики. Зокрема, було ухвалено низку законів, спрямованих на спрощення процедури виділення земельних ділянок для будівництва житла, а також законодавство щодо відшкодування збитків за втрачене або пошкоджене майно. Також тривають дискусії щодо запровадження нових механізмів іпотеки, оренди та співфінансування будівництва. Відбудова житлового фонду надає унікальну можливість для впровадження нових екологічних та енергоефективних стандартів у будівництві. Деякі регіони вже працюють над проектами, які передбачають використання технологій смарт-міст.

Житлова політика України в умовах війни є комплексною та багатовекторною. Вона поєднує оперативні рішення для тимчасового забезпечення житлом постраждалих громадян з довгостроковими стратегіями відновлення житлового фонду та інтеграції сучасних технологій у будівництво. Основний виклик — це відсутність достатніх фінансових ресурсів та

необхідність скоординованих зусиль на всіх рівнях, від держави до міжнародних організацій і приватного сектору.

Складність проблеми законодавчого регулювання житлових правовідносин обумовлена тим, що вони охоплюють відносини в усіх сферах суспільства і регулюються нормами різних галузей права.

Проблема регулювання житлових правовідносин посідає значне місце як в конституційному праві, так і в галузевих юридичних науках, бо умови суспільного життя зазнають постійних змін та зумовлюють необхідність використання нових комплексних підходів до дослідження правовідносин в сфері здійснення права на житло.

Ця проблематика досліджувалась у роботах таких учених, як: О.Є. Аврамова, І.С. Басова, М.К. Галянтич, Ю.О. Заїка, І.В. Лисенко, М.О. Михайлів, В.В. Породько, М.С. Крилевець, С.О. Комнатний, В.В. Кочин, О.Д. Крупчан, В.Л. Скрипник, Ю.М. Рижук, А.В. Трофименко, І.М. Каліущенко., О.І. Чайковський та ін. Питанням набуття та реалізації речових прав на житлові об'єкти присвячували свої роботи О.В. Дзера, І.П. Івашова, І.В. Лисенко, Є.О. Мічурін, М.Д. Пленюк, Є.О. Харитонов та інші науковці.

Комплексне дослідження адміністративного захисту права на житло було здійснено у межах дисертаційного дослідження Ю.С. Лепех. У свою чергу, конституційні засади забезпечення права на житло стали предметом дисертаційного дослідження К.С. Борисової.

Водночас, Грабильнікова Т. досліджувала конституційне право на житло крізь призму прав і свобод людини і громадянина у сфері місцевого самоврядування, а Тищенко Ю. – крізь призму забезпечення прав споживачів.

Конституційне право на житло розглядається Мірошніченком Ю. у контексті дослідження соціальних прав, Петровським П. – як елемент соціальних прав, котрі знаходяться у взаємозв'язку із природними правами людини та, фактично, витікають із них. Практично у тому ж ключі представлені результати наукових пошуків Скрипнюка О. щодо прав і свобод людини й громадянина.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (протокол № 3 від 29 серпня 2022 року). Дисертаційне дослідження здійснене відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021, Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки, а також Плану заходів з її реалізації, затверджених розпорядженням КМУ від 21.07.2021 № 831-р, Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21, на виконання наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (номер державної реєстрації 0108U008927), наукової теми кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Правові засади

організації та здійснення публічної влади» (номер державної реєстрації 0123U102955).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково обґрунтованої концепції забезпечення конституційного права на житло як елемента механізму правового регулювання суспільних відносин, визначення напрямів системного вдосконалення сфери регулювання цих правовідносин з урахуванням наявних житлових потреб суспільства.

Відповідно до поставленої мети в дисертації визначено такі основні завдання:

- охарактеризувати генезис права на житло та механізму його забезпечення;
- з'ясувати особливості конституційного права на житло та механізм його забезпечення як об'єкт наукового дослідження;
- дати характеристику понятійно-категоріальних основ правового механізму забезпечення конституційного права на житло;
- розкрити зміст та систему правового механізму забезпечення конституційного права на житло;
- з'ясувати правовий механізм забезпечення реалізації конституційного права на житло;
- дослідити захист і охорону конституційного права на житло як елемент правового механізму його забезпечення;
- проаналізувати забезпечення конституційного права на житло в Україні та світі
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні в контексті євроінтеграційних процесів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі правового регулювання механізму забезпечення конституційного права на житло.

Предметом дослідження є норми права, що регулюють функціонування механізму забезпечення конституційного права на житло.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їхнє застосування спрямовується системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми, здійснити системний аналіз забезпечення конституційного права на житло.

У ході дослідження використано загальнонаукові та спеціальні правові методи дослідження. За допомогою *діалектичного методу* пізнання здійснювалось дослідження та обґрунтування основних понять, які використовуються в роботі, та розгляд правових явищ у контексті їхнього взаємозв'язку (розділи 1, 2). *Логічний метод* (аналіз, синтез, індукція, дедукція) використано під час дослідження нормативно-правових актів, аналітичних матеріалів, концепцій та поглядів авторів з окремих питань, які входили до предмета дослідження (розділи 1, 2, 3). За допомогою методу *системного аналізу* визначено систему правового регулювання забезпечення конституційного права на житло (підрозділ 1.2). Із використанням *емпіричного методу* досліджувалась

практика застосування чинного законодавства.

Формально-логічний метод використано під час формулювання дефініційного апарату дослідження, зокрема понять «житлові відносини», «правовий механізм реалізації конституційного права на житло». Використання *методів аналізу та синтезу* дозволило з'ясувати сутність окремих понять в сфері забезпечення конституційного права на житло (*розділи 1, 2, 3*). *Порівняльно-правовий метод* застосовувався під час аналізу нормативних актів, практики діяльності органів, пов'язаних з забезпечення конституційного права на житло, а *метод узагальнення та прогнозування* застосовано під час формулювання та теоретичного обґрунтування результатів дослідження, які знайшли своє висвітлення у висновках до розділів і загальних висновках до дисертації.

Усі використані методи наукового дослідження ґрунтуються на вимогах об'єктивного і всебічного аналізу процесів та явищ суспільного розвитку, що відбувалися і відбуваються в Україні під час забезпечення конституційного права на житло. Це, у свою чергу, дозволило різнобічно дослідити правові аспекти регулювання забезпечення конституційного права на житло та обґрунтувати напрями подальшого вдосконалення законодавства України щодо їхньої реалізації.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше у вітчизняній юридичній науці проведено монографічне дослідження правового механізму забезпечення конституційного права на житло. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків та рекомендацій, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

уперше:

1. запропоновано розділити новітній (з моменту здобуття Україною незалежності) історичний період розвитку правового механізму забезпечення конституційного права на житло умовно на «доконституційний» (1991 – 1996 рр.) та «конституційний» (1996 р. – по теперішній час). «Конституційному» періоду притаманні напрацювання законодавчого базису значного обсягу, а також масиву підзаконних нормативно-правових актів. Останні пропонується класифікувати за критерієм їх спрямованості на групи: 1) ситуаційні; 2) організаційні; 3) економічно-фінансового спрямування; 4) програмні;

2. сформульовано авторське визначення суб'єктів правового механізму забезпечення конституційного права на житло як системи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють між собою із метою перетворення норм права, закріплених у відповідних нормативно-правових актах, у практичну правомірну діяльність суб'єктів права у сфері суспільно-правових житлових відносин;

3. запропоновано авторське визначення поняття «правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», під яким запропоновано розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, що спрямовані на створення належних і гідних умов реалізації, охорони та захисту (відновлення) природного, суб'єктивного, невідчужуваного,

гарантованого на конституційному рівні державою права фізичної особи на набуття, правомірне користування та поліпшення житла на тих чи інших підставах;

4. сформульовано власне бачення перспектив вдосконалення правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні в контексті євроінтеграційних процесів та російсько-української війни. Зокрема, зазначено, що в процесі здійснення євроінтеграційних процесів у контексті правового механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні необхідно враховувати положення Європейської соціальної хартії, яка отримала назву «Соціальної конституції Європи»;

5. запропоновано в національному законодавстві передбачити нормативне регламентування забезпечення права на житло мігрантів та членів їх сімей відповідно до майбутніх міграційних зобов'язань України, зокрема, у частині надання тимчасового житла на час розгляду справи про отримання відповідного статусу особам, щодо яких прийнято рішення про видворення, та, найголовніше, надання житла для постійного проживання сім'ям з дітьми означеної категорії;

6. сформульовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень чинного законодавства, яке регулює механізм забезпечення конституційного права на житло, зокрема до Конституції України, Житлового кодексу України, та Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»;

удосконалено:

7. визначення елементів правового механізму забезпечення конституційного права на житло: позитивний складник (носить характер правонаділення та проявляється у самостійному будівництві житла, одержанні кредитів для його здійснення; придбання житла у власність шляхом укладення цивільно-правових угод; приватизації здійсненні житлового іпотечного кредитування тощо) та негативний (пов'язаний з позбавленням та обмеженням можливостей здійснення права на житло, зокрема, втрати права на житлове приміщення та виселення);

8. визначення форм захисту конституційного права на житло, а саме під формою захисту конституційного права на житло потрібно розуміти встановлений порядок захисту прав, як визначений законом комплекс взаємоузгоджених заходів щодо захисту житлових прав;

дістали подальшого розвитку:

9. положення сучасних наукових досліджень щодо конституційного права на житло, його правового регулювання та механізму його забезпечення;

10. визначення, за яким правовий механізм забезпечення конституційного права на житло призначений для формування належних і гідних умов забезпечення конституційного права на житло та покликаний виконувати три основні завдання: реалізувати конституційне право на житло, охороняти його та захищати;

11. визначення складових поняття конституційного права на житло: нормативно-правові акти як основа функціонування механізму забезпечення конституційного права на житло; суб'єкт правового механізму забезпечення конституційного права на житло, тобто, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, чия діяльність здійснюється у сфері житлової політики та безпосередньо чи опосередковано спрямована на забезпечення конституційного права на житло; об'єкт праворегулюючої діяльності – житловий фонд;

12. способи забезпечення реалізації конституційного права на житло. Виділено дві групи способів 1) способи, які є зобов'язальними за своєю природою і засновані на динаміці майнових відносин (наймання (оренда) житлового приміщення, безоплатне користування житловим приміщенням, комерційне наймання житлового приміщення, наймання спеціалізованого житлового приміщення); 2) способи, що мають речову природу, що ґрунтуються на статичній майнових відносин (придбання житла на праві власності або приватизація житла).

13. поняття форм захисту конституційного права на житло, а саме встановленого порядку захисту прав, як визначеного законом комплексу взаємоузгоджених заходів щодо захисту житлових прав;

14. аргументи на користь доцільності позиціонування охорони та захисту права на житло як єдиного, цілісного структурного елемента правового механізму забезпечення конституційного права на житло у зв'язку із застосуванням однакових інструментів охорони та захисту при досягненні спільної цілі – забезпечення недоторканності житла та непорушності права на житло.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

– у науково-дослідній сфері – положення й висновки дисертації можуть бути основою для подальшого розроблення проблем правового регулювання відносин забезпечення конституційного права на житло, визначення нових напрямків розвитку конституційного та житлового законодавства;

– у правотворчості – в результаті дослідження сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення законодавства України, зокрема внесення змін Житлового кодексу України та низки підзаконних нормативно-правових актів;

– у правозастосовній діяльності – використання одержаних результатів дозволить поліпшити функціонування різних органів державної влади, що реалізують свої повноваження в сфері забезпечення конституційного права на

житло;

– у навчальному процесі – матеріали дисертації доцільно використовувати під час підготовки підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з дисципліни «Житлове право України», «Конституційне право України», а також під час проведення занять із зазначеної дисципліни.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, підготовленою шляхом особистого дослідження положень вітчизняного та міжнародного законодавства, наукової та навчальної літератури, міжнародного досвіду, а також аналізу практики. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені дисертантом на семи науково-практичних конференціях: «Публічне управління для сталого розвитку» (м. Київ, 2020 р.), «Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції Двадцяті осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі проблеми теорії та практики» (м. Хмельницький, 1-2 жовтня 2021 року), «Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова» (м. Хмельницький, 2023 р.), «Наукові відкриття та фундаментальні наукові дослідження: світовий досвід: збірник наукових праць з матеріалами V Міжнародної наукової конференції» (м. Полтава, 08 листопада 2024 року).

Публікації. Основні положення та результати дисертації висвітлено у 10 наукових публікаціях, зокрема: 5 статтях, з яких 5 – опубліковано в наукових фахових виданнях України, а також у 5 тезах наукових доповідей – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Федорчук І. І. Конституційне право на житло як предмет сучасного вітчизняного наукового дискурсу. *Держава і право. Юридичні науки*, 2020. Вип. 87. С. 42–53. DOI: 10.33663/1563-3349-2020-87-42
2. Федорчук І. Семантика категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло». *Юридичний вісник*, 2021. № 6. С. 145-152. DOI: 10.32837/yuv.v0i6.2040
3. Федорчук І. І. Правовий елемент організаційно-правового механізму реалізації конституційного права на житло. *Вісник Запорізького національного університету*, 2021. №2. С. 19–26. DOI: 10.26661/2616-9444-2021-2-03
4. Федорчук І. Організаційний елемент механізму забезпечення конституційного права на житло в Україні. *Університетські наукові записки*, 2021. № 4 (82) С. 147-156. DOI: 10.37491/UNZ.82.12
5. Федорчук І. Механізм забезпечення конституційного права на житло в Україні та його вдосконалення в контексті російсько-української війни.

Університетські наукові записки, 2023. № 5 (95). С. 68-81. DOI: 10.37491/UNZ.95.7

6. Федорчук І.І. Основні характеристики та тенденції сучасного вітчизняного наукового дискурсу щодо конституційного права на житло. Матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2020 р.): у 3 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петрось, УКРАЇНА 2030: публічне управління для сталого розвитку : Київ : НАДУ, 2020. Т. 3. С.159-161.

7. Федорчук І.І. Семантика категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло». Актуальні дослідження правової та історичної науки, 2021. Випуск 33. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3223.

8. Федорчук Іван. Правове забезпечення реалізації конституційного права на житло в Україні. Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції Двадцяті осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі проблеми теорії та практики» (м. Хмельницький, 1-2 жовтня 2021 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, С.136-138.

9. Федорчук І.І. Конституційний вимір історико-правових засад становлення права на житло. Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 31 березня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023, С. 544-547.

10. Федорчук І.І. Функції центральних органів виконавчої влади у сфері реалізації конституційного права на житло в Україні. Наукові відкриття та фундаментальні наукові дослідження: світовий досвід: матеріали V Міжнародної наукової конференції (м. Полтава, 08 листопада 2024 року). Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. 510 с., С. 176-179. URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/08.11.2024/22>

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Федорчука Івана Ігоровича є одним з перших в Україні комплексним дослідженням інформаційного законодавства в механізмі правового регулювання відносин. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі недоліки, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій

фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Федорчука Івана Ігоровича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Дисертація **Федорчука Івана Ігоровича** на тему «**Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло**» відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» відповідає спеціальності 081 Право та відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

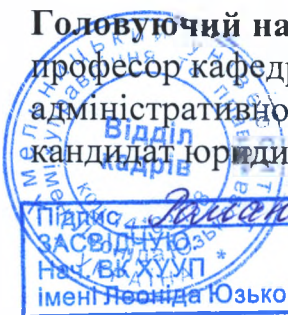
3. Рекомендувати дисертацію Федорчука Івана Ігоровича на тему «Правовий механізм забезпечення конституційного права на житло» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права проголосували одноголосно:

«за» – 11; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуючий на засіданні:

професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
кандидат юридичних наук, доцент

Роман Габрик
Підпис: Роман Габрик
ЗАСВІДЧУЮ *
Нач. ВК ХУМП
імені Леоніда Юзькова

Роман ГАБРИК